

Dodatni izveštaj

Vilton park Konferencija, 30. januar – 1. februar 2004.

POST-INDUSTRIJSKA BUDUĆNOST?

PRIVREDA I DRUŠTVO U MITROVICI I ZVEČANU

U ovom dokumentu dat je pregled 18-mesečnog istraživanja privrede i društva Mitrovice i njene okoline, koje je sproveda ESI. Informacije su ovde prikazane kao dodatni materijal za Konferenciju u Vilton Park koja počinje 30. januara. Dopunili smo ograničene zvanične podatke o Mitrovici rezultatima naših novijeg istraživanja, a mnogi od naših zaključaka dovode u pitanje zvaničnu sliku i uobičajene percepcije. Pozdravljamo komentare i dopune učesnika u Vilton Parku.¹

1. STANOVNIŠTVO

Naše istraživanje pokazuje da su i Severna i Južna Mitrovica bile suočene sa stalnim smanjivanjem broja stanovnika tokom protekle decenije.

Poslednji potpun popis stanovništva na Kosovu sproveden je 1981. godine. U to vreme, opština Mitrovica obuhvatala je područje koje sada čine tri opštine: Mitrovica, Zvečan and Zubin Potok. Tada je ima 105.322 stanovnika. Dve trećine njih su bili Albanci, a jedna četvrtina su bili Srbi i Crnogorci.²

Najveći broj Albanaca sa Kosova nije učestvovao u popisu izvršenom 1991. godine. Njihov broj su procenili ljudi koji su sprovodili popis, na osnovu izuzetno visoke stope rasta stanovništva. Za Mitrovicu su prepostavili da je albanska zajednica porasla za 30,5 % u toku decenije, po godišnjoj stopi od 2,7 %. Ta procena izgleda preterano velika. Stručnjaci su procenili da je prosečan rast stanovništva medju Albancima na Kosovu tokom 1980-tih godina iznosio 2.54 %.³ Popis iz 1991. godine takodje je otkrio nagli pad broja Srba i Crnogoraca u Mitrovici tokom 1980-ih, sa 13.544 na 10.698 (smanjenje od 21 %).

**Tabela 1: Popis 1981. godine
za Mitrovicu**
(uklj. Zvešan i Zubin Potok)

Albanaca	66.528
Srba u Crnogoraca	27.929
Bošnjaka, Roma i ostalih	10.865
Ukupno	105.322

¹ Ovo istraživanje je sproveda ESI u okviru Jedinice za naučene lekcije i analizu Stuba EU pri UNMIK-u, kao zajenički project tog Stuba i ESI. Za dodatne informacije, pogledajte www.esiweb.org.

² 1987. godine, Zubin Potok je (sa 90 % srpskog stanovništva) postao posebna opština, a posle njega i Zvečan 1990. godine.

³ Karl Kaser, *Familie und Verwandtschaft auf dem Balkan* (Beč, 1995), str. 139.

Posle 1991. godine više nije bilo popisa. 1990-te godine donele su veliko iseljavanje Albanaca sa Kosova, koje je kulminiralo u vreme rata 1999. godine, koji je izazvao ne samo reke izbeglica nego i masovna kretanja stanovništva između seoskih i gradskih područja i između severa i juga Kosova. Mnogi Srbi iz drugih delova Kosova stigli su u Severnu Mitrovicu.

**Tabela 2: cifre iz popisa izvršenih 1981. i 1991. godine
za Zvečan i Mitrovicu
prema sadašnjim granicama**

	Zvecan		Mitrovica	
	1981	1991	1981	1991
Albanian	1,043	1,934	1,043	1,934
Srba i Crnogoraca	8,409	7,882	8,409	7,882
Bošnjaka, Roma i ostalih	210	214	210	214
Ukupno	9,662	10,030	9,662	10,030

Prema našoj proceni, ukupan broj stanovnika sa stalnim boravištem u Severnoj i Južnoj Mitrovici danas (ne računajući strance ili oko 2.000 studentata u Severnoj Mitrovici) je 82.264. To je daleko ispod procena iz popisa iz 1991. godine, ali je i manje od cifre iz 1981. godine.

Tabela 3: Stanovništvo 2003. godine prema procenama ESI

	Zvecan	Mitrovica South	Mitrovica North
	Albanaca	470	65,012
Srba i Crnogoraca	7,016	300	13,402
Bošnjaka, Roma i ostalih	380	600	850
Ukupno	7,866	65,912	16,352

Zvaničnici u Mitrovici koriste procene od najviše 130.000 ljudi u Severnoj i Južnoj Mitrovici u svojim strateškim dokumentima. Zašto su naše cifre drugačije?

Mi smo pošli od jednog od malobrojnih pouzdanih izvora administrativnih podataka koji su na raspolaganju na Kosovu danas: cifara koje pokazuju broj dece upisane u osnovne škole. Budući da najveći broj dece pohađa škole u blizini kuće, postoji jaka korelacija između broja učenika osnovnih škola i rezidentnog stanovništva. Širom Kosova, razna ispitivanja su pokazala da je srazmeran broj stanovnika mlađih od 16 godina starosti konzistentno oko 33 % (proporcionalni odnos je manji u srpskoj zajednici i u gradskim područjima, u kojima je niža stopa rasta stanovništva, a veći u seoskim područjima). Mi koristimo broj upisa u osnovnu školu kako bismo ga ekstrapolirali na stanovništvo do 16 godina starosti i iz toga izveli naše procene za rezidentno stanovništvo. Naše cifre ukazuju da su se i albanska i srpska zajednica znatno smanjile tokom prošle decenije.

Tabela 4: Učenici osnovne škole i stanovništvo (2003)⁴

Mesto	Primary school pupils	Pop'n under 16 yrs old	Est. % of total pop'n	Estimated total pop'n
Mitrovica Jug	11,810	22,144	32.8	67,512
Mitrovica Sever	1,940	3,638	25.0	14,552
Zvečan	986	1,849	25.0	7,396

Jaka potvrda zaključka da je došlo do znatnog pad broja stanovnika tokom prošle dve decenije je odgovarajući pad broja dece upisane u osnovnu školu. 1981. godine bilo je 18.781 učenika osnovne škole u Mitrovici, Zvečanu i Zubin Potoku, a taj broj se 1988. godine popeo na 19.578. Danas je taj broj manji za 20 %, odnosno opao je na 15.791.

2. GOTOVINSKI DOHODAK U JUŽNOJ MITROVICI

Da bismo napravili profil privrede i društva savremene Mitrovice, krenuli smo da kvantifikujemo glavne izvore prihoda za dve zajednice. Kako danas živi 66.000 stanovnika Južne Mitrovice?

Sektor preduzeća u društvenom vlasništvu – koji je nekada bio kičma lokalne privrede – samo što nije nestao kao izvor prihoda. Jedinice kompleksa Trepče koje se nalaze u Južnoj Mitrovici zapošljavale su preko 7.000 ljudi 1989. godine. One su sada skoro prestale sa radom, posla ima samo za 779 radnika na održavanju, koji se finansiraju direktno iz budžeta Kosova.⁵ Nekadašnja rudarska radna snaga stalno stari; prema proceni Medjunarodne organizacije za migracije (IOM) iz 2002. godine, njihov prosek je sada 49 godina starosti. Za razliku od svojih kolega na Severu, oni koji nisu na subvencionisanom mestu ne primaju UNMIK-ovu naknadu.

Tabela 5: Ostaci Trepče u Južnoj Mitrovici, 2003.

Unit	Zaposlenih	
	1989/90	2003
Stari Trg/Stan Terg (rudnik i flotacija)	3,061	528
Fabrika akumulatora	1.379	50
Cink metalurgija	1.146	87
Hemijska industrija	1.094	42
Fabrika opreme	380	31
Management and Security		41
Ukupno	7.060	779

Preostala društvena preduzeća su pretežno neaktivna. Najveći poslodavac je trgovinsko preduzeće “Lux”, koje je prestalo da se bavi trgovinom, ali uspeva da daje plate broju od oko 300 svojih radnika iz prihoda ostvarenih izdavanjem prostora privatnim trgovcima. Drugi po veličini poslodavac je “IMB”, velika pekara sa 160 zaposlenih. “Kosovatrans”, autobuski prevoznik grada (kao što je “Kosmet prevoz” u Severnom delu) zvanično zapošljava 300

⁴ Broj učenika u Južnoj Mitrovici obuhvata decu procenjenog broja od 2.100 Albanaca koji žive u Severnom delu. Cifre za jug obuhvataju svu decu koja pohađaju školu na srpskom jeziku (Crnogorci, Bošnjaci, Goranci i Romi)

⁵ Izvor: Rukovodstvo Trepče, Južna Mitrovica.

radnika ali je u stanju da plaća samo polovini od tog broja. Hotel “Adriatic”, u kom su dugo boravili pripadnici francuskog KFOR-a, još uvek nije otvoren za posetioce. Sve u svemu, pored poslova održavanja u Trepči koji se finansiraju iz budžeta, jedva 1.000 radnika zaradjuje platu od zaposlenja u društvenom sektoru.

Ukratko, nekadašnji industrijski centar Južne Mitrovice je postao post-industrijska zajednica. Na ulazu u salu za sastanke “Centra za poslovni razvoj Mitrovica”, koji se nalazi na gradskom trgu preko puta tržnog centra, u vitrini su izloženi lokalni proizvodi. Tu se vidi roba 13 proizvođača: vrata i prozori, dečiji nameštaj, deterženti i šamponi, upakovane supe, kreda za pisanje, najlon-kese, ručno šivena odeća i proizvodi od kože. Ukupno, ovih 13 firmi zapošljava manje od 100 ljudi. U celoj Severnoj Mitrovici, manje od 350 radnika je zvanično registrovano kao zaposleno u proizvodnji,⁶ a stvarna cifra je verovatno još i manja. Teško je preživeti kao privatni proizvođač. Na primer, za mašinu “Irtex” za pravljenje najlon-proizvoda, potrebno je tri sata da se zagreje pre nego što proizvodnja počne. Česta isključenja električne energije, zimi često po sistemu “četiri sata je ima, četiri nema”, onemogućuju delotvornu proizvodnju.⁷

Posle 1999. godine, jedina značajna investicija u Severnoj Mitrovici je bila u stambenu izgradnju. Dok je gradjevinarstvo bilo sektor rasta posle rata, finansiran iz međunarodne pomoći za obnovu i privatnih doznaka iz inostranstva, taj trend sada jasno ide u obrnutom pravcu. Prema podacima koje je dala opština, do marta 2003. godine, 40 gradjevinskih preduzeća je prestalo sa radom, ostavivši 304 radnika bez posla.⁸ Ostatak privatnog sektora sastoji se pretežno od prodavnica, taksija i nekoliko restorana, koji često opslužuju strance.

U jednoj UNMIK-ovoj studiji iz 2001. godine utvrđeno je da su 72,5 % mikro-preduzeća porodična preduzeća. Skoro polovina ovih preduzeća svrstano je u kategoriju “na nivou preživljavanja”, što znači da “mala fluktuiranja na tržištu mogu odmah da dovedu do prekida njihovog rada.” Prema toj studiji, u Mitrovici 30,8 % mikro-preduzeća radi na otvorenom prostoru, 38,5 % nema struju, a 46,2 % nema vodu.⁹

Sve u svemu, najoptimističnija pretpostavka je da je sada oko 5.400 ljudi angažovano u privatnom sektoru i ostvaruje, prema proceni, oko 1 milion evra mesečno gotovinskog dohotka od plata iz privatnog sektora.

S obzirom na smanjen obim rada društvenih preduzeća i malo razvijen privatni sektor, važnost javnog sektora je još više porasla. Više od 4.000 radnika zaposleno je u školama, zdravstvenim ustanovama, policiji, administraciji i – kako je već pomenuto – subvencionisanim radnim mestima u Trepči.

Pored lica koja dobijaju platu, u Mitrovici postoji 4.310 “albansko govorećih” penzionera i 3.780 primalaca socijalne pomoći. Iznosi socijalne pomoći su veoma skromni. Penzije se isplaćuju u paušalnom iznosu od 38 evra mesečno za svako lice preko 65 godina starosti, bez obzira na to čime se bavilo tokom svog radnog veka. Društvena pomoć se kreće od 34 do 62 evra mesečno, u zavisnosti od broja članova domaćinstva. Ukupan broj od 8,090 lica koja primaju socijalnu pomoć ili penziju skoro da je jednak ukupnom broju zaposlenih.

⁶ Izvor: Opština Mitrovica; proračuni ESI.

⁷ Centar za poslovni razvoj Mitrovica.

⁸ Izvor: Opština Mitrovica, Ekonomsko odeljenje.

⁹ UNMIK – Upravno odeljenje za rad i zapošljavanje. *Mitrovica. Most u budućnosti. Mikro-preduzeća. Stanje i perspektiva*, februar 2001., str. 4, 7, 10, 12, 29, 21. (podaci su bazirani na uzorku od 305 preduzeća u opštinama Mitrovica/a, Vushtrri/Vucitrn i Skenderaj/Srbica).

Ako Južna Mitrovica ima 66.000 stanovnika, to daje prosečni gotovinski dohodak *per capita* od 37 evra (procenjeni veći broj stanovnika bi naravno značio još nižu cifru). Izgleda da su slabi izgledi da će se bilo ukupan broj radnih mesta ili nivo plata povećati u doglednoj budućnosti. U stvari, i međunarodni poslovi i privatni sektor su u stalnom padu.

Postoje još tri izvora izdržavanja za domaćinstva: poljoprivreda kojom se obezbeđuje egzistencijalni minimum u selima; doznake od albanske dijaspore u inostranstvu; i stanarine koje plaćaju zaposleni iz međunarodnih organizacija. U seoskim područjima, kada se gotovinski dohodak smanji, ljudi se vraćaju poljoprivredi koja im obezbeđuje голу egzistenciju i žive uglavnom od gotovinske privrede. Južnu Mitrovicu, međutim, naseljava pretežno urbano stanovništvo. Za te ljude, dalji pad u gotovinskom dohotku bi doveo do većih stopa siromaštva i samo jednog mogućeg pribežišta: emigracije.

Tabela 6: Južna Mitrovica: Izvori gotovinskog dohotka 2003. godina

Izvor dohotka	Broj pojedinaca	Ukupan mesečni dohodak (u evrima)	% od ukupnog
Privatni sektor	5,400	1,074,600	42.6
Društvena preduzeća	969	145,350	5.8
Poslovi kod međunarodne zajednice	450	233,550	9.3
Zaposlenje u javnim službama (budžet Kosova)	3,997	699,676	27.8
Penzije, socijalna pomoć (budžet Kosova)	8,090	368,027	14.6
Ukupan dohodak		2,521,203	100,0

3. SEVERNA MITROVICA I NEREALNE SUBVENCije

Naši proračuni pokazuju da mesečni dohodak u Severnom delu Mitrovice iznosi 102 evra po glavi stanovnika – skoro tri puta više od nivoa u Južnom delu. Pa ipak, ekonomski profil Severa je još sumorniji nego u Južnom delu. Privatni sektor je mali i slab, a bivša društvena preduzeća su skoro potpuno neaktivna. Jedva 2.000 ljudi može da zaradi za život u privrednom sektoru, koji ostvaruje samo 15 % od ukupnog dohotka lokalne zajednice.

Život se u severnom delu održava skoro u potpunosti spoljnim subvencijama iz kako Beograda tako i Prištine. Obustavljanje jednog ili drugog od ova dva transfera bi moglo da ima dramatične posledice po lokalnu ekonomiju.

Iz budžeta Srbije izdržava se 4.100 zaposlenih, od kojih mnogi dobijaju i dopunsku platu (*kosovski dodatak*), i daju se socijalni transferi za 2.400 ljudi. To čini preko 60 % ukupnog gotovinskog dohotka. Ali, što je izuzetno važno, zajednica je takodje postala jako zavisna od transfera iz budžeta Kosova, iz kog se obezbeđuje još 22 % njenog dohotka. U stvari, izgleda da pretežno srpski Severni deo dobija *po glavi stanovnika* znatno više iz budžeta Kosova nego Južni deo. To ima očigledne političke implikacije za podeljeni grad.

Kada danas hodate ulicama Severne Mitrovice, malo toga je ostalo da pokaže da je to nekada bio ponosan, socijalistički industrijski centar. Duž glavnih ulica *Kralja Petra, Knjaza Miloša*

i *Lole Ribara*, trotoari su načičkani stotinama malih kioska, dok se nevelike količine poljoprivrednih proizvoda iz sela Zvečan i Zubin Potok prodaju iz automobila parkiranih u dva reda duž ulice. Radeći bez dozvole, ovi mikro-trgovci su sada najvidljivija karakteristika post-industrijske ekonomije.

Pomenutih 300 kioska čini više od polovine privatnih preduzeća u Severnom delu. Ostatak se sastoji od nekih 160 radnji unutar zgrada, i oko 50 kafića, barova i restorana brze hrane. Tu su i 5 hotela, 2 internet caféa, i šačica malih građevinskih preduzeća i zanatlija kao što su bravari, stolari i vodoinstalateri. Sve u svemu, naš optimistički proračun je da privatni sektor u Severnoj Mitrovici i Zvečanu obezbeđuje 1.600 radnih mesta.

Tabela 7: Severna Mitrovica i Zvečan: Izvori gotovinskog dohotka u 2003. god.¹⁰

Izvor dohotka	Broj pojedinaca	Ukupan mesečni dohodak (u €)	% od ukupno
Privredni sektor			
Zaposleni u privatnom sektoru	1,600	208,000	8.4
Zaposleni u društvenom sektoru	302	36,240	1.5
Zaposleni kod međunarodne zajednice	215	111,585	4.5
<i>Ukupno</i>		<i>355,825</i>	<i>14.3</i>
Budžet Kosova			
Zaposleni u javnim službama	1,767	276,075	11.1
Penzije, socijalna pomoć i plate za radnike Trepče	7,171	267,232	10.8
<i>Ukupno</i>		<i>543,307</i>	<i>21.9</i>
Budžet Srbije			
Zaposleni u javnim službama	4,105	1,391,450	56.0
Socijalni transferi	2,396	193,280	7.8
<i>Ukupno</i>		<i>1,584,730</i>	<i>63.8</i>
Ukupno dohodak		2,483,862	100

Vrlo malo se proizvodi u Severnoj Mitrovici. U dokumentu koji se sastavila UNMIK Administracija u Mitrovici navodi se 22 “proizvodna preduzeća”, ali među njima je i 10 malih pekara i poslastičarnica, 3 mesare, 2 bravara i 2 stolara. U smislu realne proizvodnje, tu je jedno metaloprerađivačko preduzeće sa 34 zaposlena koje je nekada bilo u društvenom vlasništvu, kao i jedno malo tekstilo preduzeće sa 9 zaposlenih. Sektor usluga je izuzetno malog obima, ograničen na šačicu advokata, frizera, automehaničara i autoperionica. Na kraju, a ne najmanje važno, tu je i vozni park neregularnih taksista, koji prevoze putnike između Severne Mitrovice i Zvečana za pola evra.

Slika u Zvečanu je slična. Isti kiosci i taksisti naređani su duž glavne ulice, a rudarske kuće kojima se britanski putopisac Rebeka West divila 1930-tih godina su u očajnom stanju. Novi poslovni park otvoren je u Doljanima, na četiri kilometra udaljenosti od Zvečana, uz pomoć USAID-a. Uloženo je više od 250.000 evra i sanirano jedanaest zgrada, ali se trenutno koristi samo pet. Dve koristi kompanija koja se bavi proizvodnjom vrata i prozora, a preostale tri koristi “Danska škola proizvodnje”, u kojoj se mladi ljudi obučavaju za bravare, stolare, tekstilne radnike, kuvare i kompjuterske tehničare.

¹⁰ Severna Mitrovica dobija dodatni dohodak od međunarodnih stanarina i od studenata Univerziteta koji nisu iz Mitrovice. Te izvore dohotna je nemoguće kvantifikovati.

Društveni sektor je skoro potpuno napušten. Trepča, masivni rudarski kompleks oko kog su Mitrovica i Zvečan bili izgrađeni, praktično je prestala da radi. U Severnoj Mitrovici i Zvečanu, 600 ljudi se još uvek nalazi na platnom spisku Trepče i još 1.300 dobija mesečnu naknadu od 35 evra. Međutim, dugom opterećena kompanija ne proizvodi ništa, a plate i naknade se subvencionišu direktno iz Konsolidovanog budžeta Kosova.

Preostala društvena preduzeća, od kojih su mnoga tradicionalno zavisna od kompleksa Trepča, su takodje drastično propala. Možda se nijedan drugi industrijski centar u bivšoj Jugoslaviji nije suočio sa tako ozbiljnim krahom kao Mitrovica. U socijalističkoj industrijskoj privredi koja je obezbeđivala više od 19.000 radnih mesta 1986. godine,¹¹ platu prima još samo 1,300 radnika, od kojih je samo 280 u Severnom delu. Samo četiri bivša socijalistička preduzeća još uvek rade u Severnom delu: “Kosmet Prevoz”, “srpski” naslednik “Kosovotransa”, koji ima autobuski prevoz za Srbiju, kao i lokalne linije; “Minel Enim”, građevinsko preduzeće sa sedištem u Beogradu; “Auto Moto Društvo”; i jedan osiromašeni naslednik “Mlinpeka”, industrijske pekare. Severni deo trgovinskog preduzeća “Lux” još uvek drži 98 radnika na svom platnom spisku, ali jedva da bilo ko prima neku platu.¹²

Baza zaposlenosti koja preživljava, od oko 1.900 radnih mesta, mora da opsluži procenjen broj od 22.000 stanovnika. Kada bi živeli samo od lokalne ekonomije, Severna Mitrovica i Zvečan bi bili ocenjeni kao jedan od najsiromašnijih delova inače siromašnog regiona.

Međutim, mi procenjujemo da mesečni gotovinski dohodak *per capita* iznosi 102 evra. 220 ljudi zaradjuje odličnu platu kod međunarodnih organizacija. Još važnije, 1.767 radna mesta u javnom sektoru se finansiraju iz Konsolidovanog budžeta Kosova, uključujući nastavnike, opštinske činovnike, policajce, vatrogasce i subvencionisane radnike Trepče. Još 7.171 dobija transfere iz Priština u vidu penzija i socijalne pomoći. Ukupna mesečna potrošnja kosovskih institucija na plate i transfere iznosi više od pola miliona evra. To daleko prevazilazi dohodak od lokalne privredne delatnosti.

Povrh toga, najvažniji ekonomski faktor u Severnom delu su transferi iz budžeta Srbije. Njima je obuhvaćeno 1.460 zaposlenih u zdravstvu, 815 u višem i visokom obrazovanju, 649 u osnovnim i srednjim školama, i još 630 u opštinskim i “nacionalnim” javno-komunalnim preduzećima. Zajedno sa lokalnim ispostavama srpskih ministarstava i drugih institucija, dolazimo do ukupne cifre od 4.100 plata koje se finansiraju iz budžeta Srbije. Pored toga, oko 1.300 ljudi dobija srpsku penziju u Mitrovici i procenjenih 750 u Zvečanu. Nepoznat broj ljudi prima socijalnu pomoć koja se finansira iz budžeta Srbije. Sve u svemu, procenjenih 1.6 milion evra stiže iz Srbije u Severnu Mitrovicu i Zvečan svakog meseca u vidu plata i transfera u javnom sektoru.

Pored toga, najveći broj zaposlenih u srpskim institucijama prima “*kosovski dodatak*”, koji je uveo Milošević posle rata kao podsticaj za Srbe da ostanu na Kosovu. Pravni akt kojim je uveden ovaj dodatak imao je oblik “preporuke” vlade Srbije i izgleda da nikada nije bio objavljen u Službenom listu Srbije. Time bi moglo da se objasni to što se nedosledno primenjuje – ne dobijaju svi službenici ovaj dodatak, a za one koji ga primaju on se kreće od 40 do 100 % njihove osnovne plate.

Kao posledica toga, većina zaposlenih u državnoj službi u Severnoj Mitrovici je znatno bolje plaćena nego njihove kolege kosovski Albanci ili zaposleni u državnoj službi u samoj Srbiji.

¹¹ SAP Kosovo, Pokrajinski zavod za statistiku, “Kosovo u brojkama”, Pristina, 1987. (podaci od 30. septembra 1986. god.).

¹² Izvore: Okrug, razni intervjui.

Lekar u mitrovačkoj bolnici zaradjuje, sa uključenim dodatkom za dežurstvo i kosovskim dodatkom, oko 5-600 evra, a viša funkcija može da donese i do 1.000 evra. Lekari u kraljevačkoj bolnici, u centralnoj Srbiji dobijaju polovinu ove sume. Prosečna nastavnička plata je 290 evra, na šta UNMIK dodaje još 150-160 evra, što ukupno iznosi skoro 450 evra, u odnosu na zaradu nastavnika u Kraljevo koja iznosi jedva 150 evra.

Sektor uprave u Severnoj Mitrovici i Zvečanu je veći nego celokupna socijalistička uprava u celoj Mitrovici 1978 godine,¹³ koja je u to vreme opsluživala 105.000 stanovnika. Dok je Severni deo Mitrovice dobro snabdeven administrativnim službenicima, nivo javnih usluga koje oni pružaju nije srazmeran rashodima.

1990-tih godina, mitrovačka bolnica je opsluživala veliko područje Kosova i susedne Srbije sa svojim osobljem od samo 670 ljudi.¹⁴ Danas, njenih 1.100 zaposlenih opslužuje samo 50-60.000 stanovnika:¹⁵ odnos 1:54, u odnosu na 1:291 u ostatku Kosova.¹⁶ Univerzitet u Severnoj Mitrovici sa 1.056 zaposlenih ima isti budžet (10,1 million evra) kao Univerzitet u Priština, sa osobljem od 2.500 ljudi.¹⁷

Sredstva kako iz budžeta Srbije tako i iz Konsolidovanog budžeta Kosova troše se skoro isključivo na potrošnju, plate i transfere. Jedina značajna investicija u poslednje vreme je Univerzitet (ranije Univerzitet u Prištini), koji je radio u egzilu u Srbiji posle rata pre nego što se smestio u Severnu Mitrovicu kao "Univerzitet u Mitrovici". Pet od njegovih deset fakulteta nalazi se u Severnoj Mitrovici. U proteklih 18 meseci, izgrađene su dve jednospratne zgrade, u koje su smešteni rektorat i filozofski fakultet. Pored toga, ulagano je u studentske domove i smeštaj za profesore.

Uprkos teške zavisnosti od javne potrošnje, Srbi u Mitrovici ne uplaćuju skoro nikakve doprinose u budžete bilo Kosova ili Srbije. Zbog nedostatka izvršne agencije, nikakvi porezi, doprinosi za socijalno osiguranje, naknade ili komunalije nisu naplaćivani od 1999. do 2002. godine. Sredinom 2002. godine, Telekom Srbija je povezao Severnu Mitrovicu sa sistemom u Srbiji i počeo da deli telefonske račune, ali naplata drugih poreza, komunalija, itd, i dalje ide veoma loše. Ekonomija Severne Mitrovice i Zvečana je mehur koji svakog trenutak može da pukne.

¹³ 1978. godine, u administrativnim ustanovama u Mitrovici (u koju su tada bili uključeni i Zvečan i Zubin Potok) bilo je zaposleno ukupno 3.854 ljudi; videti: *Kosovski proizvod: Poslovno-ekonomski propagandni vodič*, Priština, str. 133-134.

¹⁴ Intervju sa Dr. Markom Jakšićem, 28. avgust 2002. god.

¹⁵ Ovo je procenjeni broj stanovnika "srpskih" opština na seeveru Kosova. Kosovo.

¹⁶ Nova Vlada Kosova, *Budžet za 2000. godinu*, str. 88 (cifre za 2002.). Početkom 2002. godine, Univerzitet u Prištini je zapošljavao oko 1.800 ljudi, ali je budžetom za 2002. godinu predviđeno povećanje za još 750 zaposlenih. Napominjemo da zaposleni na Univerzitetu u Mitrovici rade ne samo u Mitrovici i Zvečanu, nego i u Leposaviću i Zubin Potoku.

¹⁷ Georg Veber, "Statusni izveštaj o Univerzitetu u Mitrovici, na Kosovu", februar 2003. god, str. 16. Budžet Univerzitet u Severnoj Mitrovici obezbeđuje Republika Srbija.

4. NEIZVESNA BUDUĆNOST

Pred Mitrovicom i Zvečanom stoji izuzetno tmurna budućnost. Propadanje kompleksa Trepča i društvenog industrijskog sektora koji je oko nje izrastao doveli su do privrednog kolapsa jednako drastičnog kao što je to bio slučaj i u drugim krajevima jugo-istočne Evrope.

Novi privatni sektor je domen malih, porodičnih biznisa, koji posluju na nivou golog preživljavanja. Nema značajnog ulaganja, ni državnog ni privatnog, ni u jednoj od zajednica. Nema znakova da privatni sektor razvija nove proizvode ili menja svoje primitivno trgovanje ili orijentisanost na usluge. Ukratko, nikakav razvoj nije u toku.

Obe zajednice su teško zavisne od javnih subvencija i kontinuiranog prisustva međunarodne zajednice. Severni deo zavisi i od budžeta Srbije i od budžeta Kosova, i u stvari dobija veću podršku od Prištine po većoj stopi *per capita* nego Južni deo. Sa svoje strane, Južni deo koristi doznake dijaspore, koje značajno ali donekle nepouzđano povećavaju dohodak domaćinstava.

Ukoliko bi bile primorane da zavise samo od sopstvene ekonomske baze, obe zajednice bi se suočile sa stvarnom teškoćom, uz verovatan znatan egzodus stanovništva. Obe su, prema tome, izuzetno osetljive na promene u političkom okruženju, koje bi mogle da utiču na nivo subvencija iz jednoj ili više izvora. U oba slučaja, najhitniji izazov koji stoji pred njima je kako da pronadju način da pretvore ovu spoljnu pomoć u realni razvoj, pre nego što šansa bude izgubljena.